

O‘ZBEK MILLIY DO‘PPILARI

*Andijon davlat pedagogika instituti Fizika va texnologiya fanlar kafedra
o‘qituvchisi*

Mamajonova Guluzro Abdurashitovna

v/b dotsent

*Andijon davlat pedagogika institutining Texnologik talim yo‘nalishi 2-
bosqich talabasi*

Rustamova Odina Mansurbek qizi

*Andijon davlat pedagogika institutining Texnologik talim yo‘nalishi 2-
bosqich talabasi*

Xusanova Mohira Gayratbek qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbek millatining milliy bosh kiyimi hisoblangan do‘ppi haqida fikr yuritilgan. Maqolada do‘ppido‘zlikning tarixi uning ahamiyati va bugungi kunda do‘ppido‘lik san’atining rivojlanishi yo‘lida qilinayotgan ishlar haqida fikr yuritilgan.*

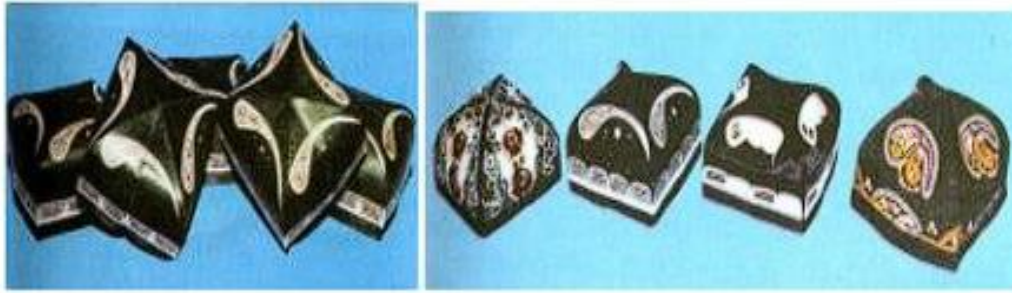
Kalit so‘zlar: *O‘rta Osiyo, Movoraunnahr, O‘zbekiston, xalq amaliy san’ati, madaniy meros, istedad, milliy hunarmandchilik, bosh kiyim, qadryat, an’ana, san’at, milliylik, do‘ppi, bezak, naqsh, erkaklar, ayollar.*

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-2021-yil PQ-2991-son “Tasviriy va amaliy san’at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Unda Tasviriy va amaliy san’at sohalarida milliy merosimizni tiklash, Kamoliddin Behzodning boy ijodiy merosini xalqimizga to‘la yetkazish, soha rivojiga katta hissa qo‘shgan atoqli rassom va xalq ustalari xotirasini abadiylashtirish, ijodiy yo‘nalishda oliy o‘quv yurtidan keyingi ta’limni tashkil etish, mamlakatimizda tasviriy va amaliy san’at, dizayn sohasi samaradorligini yanada oshirish maqsadida “Kamoliddin Behzod izdoshlari” miniatyura va xalq amaliy san’ati asarlari ijodiy tanlovini tashkil etish va uni har yili an’anaviy tarzda o‘tkazib borish belgilangan. O‘zbekistonda azaldan noyob iste’dodli odamlar yashab, xalq san’atining nodir an’analarini asrabavaylab, avloddan-avlodga yetkazib kelmoqdalar. Ushbu an’analar bizning tariximizni, ajoyib madaniyatimiz va milliy qadriyatlarimizni unutishga yo‘l bermaydi. Agar siz ham xalq amaliy san’ati hunarmandchiligi durdonalari bilan tanishmoqchi bo‘lsangiz maftunkor Sharqning haqiqiy sehridan bahramand bo‘lishga imkon beradigan eng mashhur turlari kulollik buyumlari, ipakdan, jundan to‘qilgan gazlamalar, har xil gilamlar, paloslar,

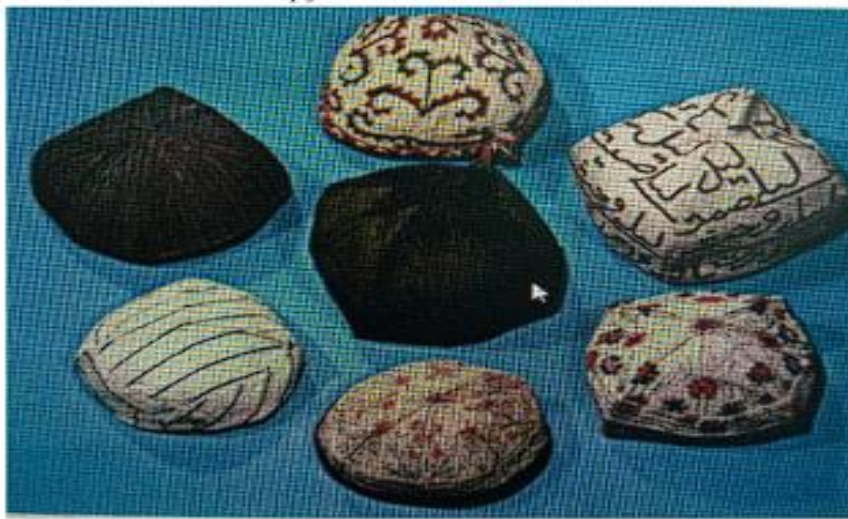
yogʻoch va metallardan ishlangan uyroʻzgor ashyolari, gul chekib oʻyilgan marmar tosh buyumlari, badiiy kashta bilan bezalgan soʻzanalar, guldor jiyaklar, zarhal kashtalar, turli xil doʻppilardir. Amaliy sanʼatning bu turlari har manzilning oʻzigaxos mahalliy xususiyatlariga ega boʻlib, shakl va naqsh boʻyoqlarida aks ettiriladi. Bu esa ustalar orasida oʻziga xos ishlov buyumlari va xilma-xil bezash asboblari mavjudligidan dalolat beradi. Amaliy sanʼatning oʻziga xos turlaridan biri bu doʻppidoʻzlikdir. Dastlab doʻppilar qachon va qayerda paydo boʻlgan uning tarixi qayerga borib taqaladi. Etnograf olim Л.Будагов Ценкерга (СенгиЛахи лугати) ga tayangan holda bu soʻz turcha “tube”, “tupe”- (choʻqqi, tepalik) soʻzlaridan kelib chiqqan, deb yozadi va boshning tepasiga kiyiladigan shapka maʼnosida ikki variantini “tubetay” va “tuppi”ni keltiradi.² Doʻppi Oʻrta Osiyoda qadim zamonlardan beri milliy libosning bir qismini toʻldirib kelgan. Qadimdan kashta tikilgan doʻppilarni erkaklar ham ayyolarimiz ham kiyishgan. Shu bilan bir qatorda Oʻrta Osiyoda yashaydigan koʻplab xalqlarning ham bosh kiyimi hisoblanadi. Doʻppi butun musulmon xalqning bosh kiyimidir, u shakli, rangi, naqshi, yoʻnalishi va jugʻrofiy kelib chiqishiga qarab farqlanadi. Xalq amaliy sanʼatining eng ommabop va keng tarqalgan turlaridan biri doʻppi boʻlib, u erkaklar ayollar va bolalar milliy kiyimining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Doʻppining qadim zamonlarda ham mavjud boʻlganini tasdiqlovchiarxeologik yodgorliklar, devoriy yozuvlar, terakota haykalchalar XV-XVI asrlarga oid sharq miniatyura sanʼatida koʻrishimiz mumkin. Panjikent tasviriy sanʼatida ham bir nechta bosh kiyimlari saqlanib qolgan. Movarounnahr (XV-XVII asrlar) va Samarqand (XVI asrning birinchi yarmi) sharq miniatyuralarida ayollarning turli tuman bosh kiyimlari uchraydi. Qiz bolalar va yosh ayollar gardishli, qavilgan dumaloq baxmal doʻpilarni kiyishgan. ³ Doʻppilarning shakli, bezaklarining oʻziga xosligi, naqshlarining rangi, etnik va hududiy aloqadorligi hamda qayerda va qay maqsadda foydalanishni inobatga olgan holda alohida koʻrib chiqishimiz mumkin. XX asrning 30 yillarida Fargʻona doʻppichiligida chust nusxali doʻppi yaratilgan. U oʻzining sipoligi, qulayligi koʻrkamligi bilan Oʻzbekistonning hamma viloyatlarida keng tarqalgan. Bunday doʻppi erkaklar, yigitlar kiyishiga moʻljallangan boʻlib, hozirgacha xalqimizning boshidan tushmay, sevimli doʻppilardan biri boʻlib kelmoqda. Fargʻona doʻppichiligida erkaklar uchun moʻljallangan chust doʻppilaridan keyin ularga oʻxshatma qilib Margʻilon doʻppilari yaratildi. Margʻilon doʻppilariga ham asosan qora rangdagi satin va ipak matolar, astariga paxta mato ishlatilgan.

Chust va Marg'ilon do'ppilari⁴

O'tgan asrlarda Toshkentda erkaklar uchun mo'ljallangan do'ppilarning ko'p xillari mavjud bo'lgan. Tepasi konussimon, kizagi keng, enli jiyak (4-5 sm) tikiladigan do'ppilar bo'lgan-ki, ular och va to'q yashil ipak matolar, satin, bazida esa yashil bo'zdan tayyorlangan. Kashta gullari do'ppi tepasining to'rt tomoniga bir xil, kizagiga ham shu gullarga mos naqshlar tanlab tikilgan.

Keksa yoshdagi erkaklarning duhoba do'ppisi. Toshkent, XX-asr oxiri⁵

Keksa yoshdagi erkaklarning duhoba do'ppisi. Toshkent, XX-asr oxiri

Samarqandning urgut do'ppilari barcha davrlarda o'ziga xosligi bilan ajralib turgan. Samarqandda qora satinga tikilgan tepasi baland, gumbazsimon, kizagi keng, to'q rangli matodan jiyak tikiladigan do'ppilarni erkaklar sevib kiyganlar. XX asrning boshlaridan ko'rinishi dumaloq, tepasi tekis, kizagi baland, piltado'zi texnikasida tikiladigan do'ppilar ayollar va qizlar o'rtasida urf bo'lgan. Buxoro uslubiga xos do'ppilarning eng mashhuri zardo'zi do'ppilardir. O'zbek xalqining juda qadimiy kashtachilik merosi turlaridan biri bo'lgan zardo'zlik san'atini Buxorolik hunarmand chevar ustalar hozirgacha saqlab kelmoqdalar

ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tasviriy va amaliy san’at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori. PQ-2991. 21.04.2020.
2. Ikromova F. Boshimda tursa O‘zbekim do‘ppisi // INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. 2022. № 4
3. Foziliy M. Do‘ppi kosmogoniyasi yoki bodom tasviri emas. T.: San’at. 2005.
4. Haydarov Z.U. Nomoddiy madaniy meros. Namangan. 2014. 151-152 b.
5. Kamoliddin Sh. O‘zbek do‘ppisi tarixidan. Moziydan sado. Toshkent.: 2017. №3.

